

Daruje g. prof. Maru.

222082

222082

Q30052318

Malikoslovje. *)

Spisal Fr. Metelko.

Preden je Slovenom dobrotljivo solnce prave vere po božji milosti prisijalo, so po zgubljenem božjem razodenji, kakor drugi narodi, v tami malikovavstva tičali; pa vender tudi pri svoji otamnjeni pameti so si mislili, da mora biti mogočno bistvo, kteremu so vse stvari podveržene. Le lastnost in volje višjega bistva niso mogli spoznati, zato so si mislili: da je več bogov, da skorej vsaka reč ima svojega posebnega boga, da so med seboj v prijaznosti ali sovraštvu kakor ljudje, in da se jim z opravljanjem vnanjih šeg vstreže in njih prijaznost zadobi.

Ker imajo na Slovenskem še zdaj marsikteri kraji in osebe svoje imena od nekdanjih krivih bogov, in ker so se ostanki nekterih šeg, s kterimi so malikovavci svojim bogovom služili, noter do današnjih časov še ohranili; tedaj je treba za doveršeno znanje lastnih imen in šeg malikovavstvo nekdanjih Slovenov poznati. Učeni gosp. Dr. Hanuš je malikoslovje v svojih bukvah (Slaw. Mythus, Lemberg, 1842.) na dolgo in široko popisal, od koder tukaj le kaj malega posnamem in povém.

Avska (avša?), boginja zarje, Bezlea, boginja mraka, Breskta tme, Varpulis viharja, Pogoda lepega vremena, v spremljativu Peruna nar višjega boga. Avšve ¹⁾ bog nasledka solnčnih žarkov t. j. žétve. Po žétvi so njega slovésno česčenje obhajali, in jim je bil bog rodovitnosti; od ene strani polétnega, od ene pa tudi zimskega solnea. Avšve kot polétno

*) Od kod beseda malik? — Nekteri ménijo, da so nekdaž rekli mali bog (Hausgötze); nekteri pa ménijo, da jim je bil v tém pomenu molik (zdaj poméni mólík Roženkranc). Jaz pa pravim, da je beseda „malik“ iz Goškega manleika, v srednje - visoko - nemškem manalikho, kí človeku podobnega poméni.

¹⁾ Avšve je popačena beseda od osvet, osvetilnik.

solnce in Sotvar sta eno, tako sta Avšve kot zimsko solnce ali Kurhos ¹⁾ tudi eno, ali Avšve se spremeni v Ziemneka ²⁾ in jenja biti Avšve t. j. svetilnik.

Baba, boginja porodništva, od tod babica (Hebamme); ima pa dobro in hudo stran, tedaj: Zlata — Baba in Ježi — Baba. Od nje so si mislili, da oživlja in morí, zato se je zvala tudi Živa in Môra (Morana, Marjana). Baba je bila po njih mislih zdaj boginja polétja in življenja, zdaj zime in smerti. Po svojih mislih so s tem zimo odpravili, da so sédmi dan po mlaji mesca Sušca njeno podobo (postavo, balvan) v dolgi versti spremljevalje slovesno po mestu nosili, in po tem v réko vergli. In še zdaj je nekaj spomina te slovénosti v sredi posta pri vsih Slovanih. Pri nas pravijo, da sredopôstno srédo Babo žagajo. Na Poljskem in Silezijskem nosijo otroci žensko podobo na dolg drog nataknjeno po méstu, pojó žalostne pesmi, zadnjič jo čez most v réko veržejo, in po tem veseli in poskakovaje domu tekó. Na Pemske med tem pojo: „Giz nesem smrt se wsi, nové leto do wsi“ t. j. Smert nesemo iz vasi, novo leto v vas. Ali pa: „Smrt plyne po wodě, nowé léto k nam gede“ t. j. Smert plava po vodi, novo leto k nam gre. Ali pa „Smrt gsme wam zanesly, nowé leto přinesly t. j. Smert smo vam odnesli, novo leto prinesli.

Od te boginje ima pri nas in družih Slovanih veliko krajev svoje ime: Babina ³⁾ Gora, Babina Polica, Babino Polje, Babini Vert itd. Tudi na Macedonski meji je gora, ki se ji pravi: Babagora.

Baram, Param, Parom pri Slovaki, Brama pri Ind-janih, je kar pri starih Slovenih Perun, to je nar mogočniši bog, od besede periti, ki pomeni s strelo zadeti ali zdrobiti.

Barovit, Borevit, Porevit, Harovit, Garovit, Gervit, Svetovit, Rugevit. Vit je bil solnčni bog s predstavitki po raznih rozmérah. Bar-, Bor-, Por imajo svoj korén v per-iti; Har-, Gor-, Ger- v jar-o; Rug- morebiti v rik-ati, ruk-ati. Rugevit je stal velikrat v sredi mesta na prav visokem kamnitem ali lesenem stebru. Gl. Svatovit.

¹⁾ Kurhos, Krugis, Kurchó ali Kurko pride od krùh.

²⁾ Ziemienik je zémeljnik; njih zémeljni bog je bil Kurhos t. j. krùh, kar se razločno vidi iz teh besedi H. p. 227: „Semel in anno collectis frugibus consueverunt confingere (po družih confringere) et pro Deo colere, cui nomen Curcho imposuerunt“.

³⁾ Prilog babin,a,o razločno pokaže, da se na omenjeno Babo nanaša in ne sploh na babe, ker bi se sicer Babja Gora itd. reklo.

Belibog ¹⁾ je bil po njih mislih prijazen, bog svetlobe; temu nasprot pa Černibog je bil sovražin, bog tame. Uni je bil delivec vsega dobrega, ta pa je napravljaj vse hudo. Belibog, Belevit, Svetovit so dobri duhovi; Černibog pa Zlebog, Bés ali Pekelník so hudôbe.

Bele žene ²⁾ se v več slovenskih krajih imenujejo dobri duhovi. Na Kranjskem jih imenujejo „rojenice“, na Koroškem „sibile prerokile“, na Zili „bele ali častljive žene“, v Rožju „želik — žene“, v nekterih krajih na Kranjskem in Štajerskem „morske déklice“. Tudi Nemci na Koroškem v Labudski dolini jih poznajo in jim pravijo „Heidnische Weiber“, drugi pomembani Korošci jim pa pravijo „Wile — weiss“ ali „Weisse — Frauen“. Te so prebivale skorej v vsaki duhovni ali župi (fari) na stanovitnih mestih: v pečinah, pri virih, potokih in rekah. Tukaj so živele svobodne ali samosvoje, nezakonske, ločene od moških. Na Koroškem so prebivale: v spodnji Roški dolini blizu Kaple; proti jugu v gori Ostrovci. Tukaj se še vidi ognjišče: v Žalik-jami, ne deleč od Bilčevesi (Ludmannsdorf), in še v več drugih krajih kažejo mesta njih prebivanja. Bele žene niso rimske Parke, pa tudi ne greške Nimfe, ampak prave slovenske bitja iz predkerščanske dobe, staroslovenske prerokinje, in duhovnice vere naših prednikov. Pravijo, da so prerokovale prihodnje vreme, sanje izlagale in učile polje obdelovati, rudo kopati in železo variti. Tudi pravijo, da so zdravilno moč vsacega zelišča poznale in zdravila pripravljale. Na solncu, luni in zvezdah so prihodne reči brale in od tod pravile, kdaj in kako je prav sejati. Pogosto so hodile v vasi ljudem dobrote deliti; s posebnim veseljem je kmet ktero na svojem polji zagledal, ker si je mislil, da bo potem polje obilniši rodilo. ³⁾

Pravijo, da zato so bele žene pobégnele in se poskrile, ker so ljudje po noči začeli razsajati, ukati in žvižgati.

Bile, vile (t. j. béle) pomeni pri nekterih Slovanih duše, ki so se iz svojih trupel že ločile, skorej je gotovo, da imamo bilje (Totdenofficium) ravno od tod. Sveto petje za béle, bile t. j. dobre duše. Ali ni od tod Veles (namesti Beles) in Pilvit (namesti Beli Vit)?

¹⁾ Belin in Belinež je Apollo po P. Markotu.

²⁾ Tem nasproti je na Koroškem znana perhta ali perhtra baba. Perhta t. j. prašna ali umazana, povaljena; kar pomeni, da je gerda in huda.

³⁾ Kar se v nekterih krajih pripoveduje od belih žen, ravno to je v drugih krajih slišati od Vil.

Bentis pozneji **Radegast** ¹⁾ je bil bog popotovanja in kupčstva.

Berstuk pri **Prusijanih** ²⁾, sicer **Parstuki** ali **Parstuci** (persta dolgi), tudi **Koltki** (morebiti namesti goltki) in **Pikuliki** ali **Pekelniki** so malički.

Bludički (blodički) t. j. veše, so bili tudi zli duhovi.

Bésna (**Wesna**) je bila kakor **Živa** boginja pomladi. Od tod imé **Bésnica**.

Bobo, **Bobon**, **Bobók**, pemski **Bubók**, rusovski **Buka**, slovenski **Bavbáv** ali **Mertvoláz**, pa **Káščej**, **koščej** (od kost, **Skelett**) so hudi duhovi.

Starodavni Slovenie ³⁾ so molili hribe in doline, ogenj in vodo; kar nam pričajo imena njih bogov: **Triglav**, med vélikimi bogovi, ki se véčidel na visokih gorah moli, od koder svoje dobrote deli; **Bogáj**, **Bugaj**, **Bogana**, **Bohana** (**Bohinj** na **Gorenskem** = **Gotteshain**), bogovi in boginje, ki so doline in vode po njih posvečene. **Vodni** bogovi in boginje so se tudi imenovali: **Makoš**, **Mokoš**, **Makošla**, **Mokošla** (od moker). **Krasopani** (**Venus**, **Urania**) solnčni in vodni bogovi so velikrat združeni, ki jim je tudi zedinjenje njih slovesnost pridjano.

Bistric navadno **Piistric** je bil klečeč kip (štatva), ki je iz svojega votlega trupla po soparici dim in plamen šverkal. **H. p. 290.** **Zvingerus** („**Theat.**“ **III. 1**) pravi: **Idolum Pusteric intus cavum est et aqua repletum atque igne circumdatum cum ingenti sonitu aquam illam in adstantes instar flammaram evomit.** Po tem menijo nekteri, da ima njegovo ime svoj korén v pro - stre - ti (od tod štrikati, štrikniti); bolj verjetno pa v bister (t. j. divji, de-reč, rapidus). Od tod toliko krajnih imen: **Bistra**, **Bistrica**.

Buda, **Buddha**, boginja čuječnosti, tudi modrosti, v **Sanskritu** je **Bod'hana** buditi in **Buddha** solnce. Nje češčenje je bilo po zahodni **Azii** in **Evropi** silno deleč razširjeno. Od tod je veliko krajnih imen: **Budajne**, **Budna vas**, **Buje**,

¹⁾ **Papanek** („**Hist. gent. Slav.**“ p. 169) pravi: „**Radokost quondam famosus heros, dein inter deos relatatus et a Slavibus in figura heroica adoratus.**“

²⁾ **Prusija** (**Preussen**) od kod? — Od **Po-rusija**; od tod tudi **perušán**, ki v **Persovskem** pomeni ljudstvo. **Hanuš** str. 82.

³⁾ V **Im.** je bilo nékdaj **Slovéne**, kakor nekteri še govore, da se pa od sedanjega **Tož. loči**, se sadanji čas véčidel govori s koncom - i, - ije - ie: **Im.** in **Tož.** **Kamničane**, **Im.** **Kamničani**, **Kamničanije**, **Kamničanie**. Tako tudi **Poljaki** pišejo: **Haliczanie** itd.

Budganja, Buda (Ofen), Budišin (Bautzen v Lužici), Budzjaki (Tatra-Gebirge) itd. Nasprotni pomen je zdaj pri nas v **budalo (Thor, Dummkopf).**

Černibog, Černoboh je bil začetnik vsega hudega, kakor **Belibog** vsega dobrega. Pa vendar je po njih mislih tudi **Černibog** nekteremu dobro storil, mu pomagal in bil njegov dobrotnik; kakor je tudi **Belibog** nekteremu hudo storil. Vse bogove je bilo tedaj treba častiti in se jih bati. V poznejih, tudi še v sadanjih časih je slišati **Černoknjižnik, Čarovnik, Čarodénik** v pomenu vražnika (copernika).

Čert, Čart ima svoj koren v črni in skoraj njemu enak pomén, le samo v nižji stopnji; tako tudi **Vrag, Vrah, Vrog, Zlebog, Zlod.** Vraga stan t. j. stanovanje hudega duha; in v Sanskritu (H. p. 184) **Uruga — sthana**, t. j. podzemeljska kačja jama. Krajno ime **Črétež** od **Čert**.

(**Cica, Cyca, Ciza, Ziza, Cisa** ali **Sisa**, boginja lastnosti **Maje** ali **Žive** v reditvi vsih živih stvari, enaka latinski **Cereri**. Od njé, pravijo, da mesto **Zeitz** v Saksonii, kjer so jo posebno častili, ima svoje imé. Njé véliki praznik je bil v jeséni v zahvalo za zemeljske pridelke.)

Čiselbog, Zislbog, bog časnih prememb; **Nocena** ponôčna luna, **Denica, Danica, Jutrenjica, Svetluša, Svetlonoša, Večérnica** in druge take imena so imele mališke pomene.

Čudi, morski zmami, **Čudo** morskoje, med njimi je njih **Car** morski, so tudi mališkega pomena.

Čur, Čurpan, bog za varstvo mej, posebno pri njivah; **Čurilo**, s čimur se zmaga. Od tod krajno ime **Čurile**.

Dagoda, Dogada, ki se družite s **Perunom**, ste eno s **Pogodo**, in ravno to je tudi **Jagoda — Baba**.

Davor, vojskini **Bog** pri Slovanih, kakor **Mart** pri Rimljanih; davorija vojskina pesem; davoriti vojskino pesem peti.

Dažbog (Dajebog, Dažuba, Dažba, Dahuba) je bil bog zakladov in bogastva, pa tudi vse sreče, vsega blagoslova. Tega so posebno v Kievu častili. Tacega pomena je pri družih **Pilvit**, z njim je **Kovera** skorej eno.

Dev, Div, Divlik ali **Diblik** je bil hud bog, ki je svét terpinčil.

Dévana, Dévica, Dzivica Dživica, Živa (Siva), je rimska **Diana**. Nje češčenje je bilo imenitno. „*Dianae cultus*

Slavis“ (H. str. 281). „Berebistes rex usus est oraculis Dianae, quae ex antro edi ajebat, ut ita sibi dicto audientes subito redderet. Strabo etiam lib. 7. montes sacros fuisse ipsis pro templis et dēlūbris testatur. Inde Sagori mons a Ptolomaeo in Sarmatia nominatur i. e. Sveta gora eo, quod Dianae illi dicatus fuerit. Šafařík „Starož.“ (I. p. 619, 622, 625, 653).

Did, Didi, Dida, Didko je bil pritlikovček, majhen in hudôben.

Doda, Duda, Donda, Dunda, Dodola boginja ljubezni, z Didom v nekaki razmeri.

Dogoda, Dagoda je s Pogodo eno.

Doga, Duga, nebeška duha, t. j. mavrica ali božji stolček, je tudi mališkega pomena.

Džuma (kužna bolézen, kužnôba), Kuga, Smertnica, Kužna nevésta, Povétrica, se je po njih mislih v dvokolnicah po deželah vozila in kužnôbo trosila.

Fline, pri južnih Slovanih bog smerti. Slov. Bč. cisl. 29, teč. III.

Gorinja, gorska boginja, kar Škritki ali Škratelj.

Gremnik, Gromovit, Gromovnik je eno, ki grom dela, njegov vikši je Perun.

Harvit, Garovit, Jerovit, je kar Jaro — Vit (bog pomladi).

Henil, Heynal, Eynal, Hina, vse te imena pridejo, kakor kaže, od slovenskega boga imenovanega Gonilo ali Gonidlo. Na dan njegovega praznika so bile črede brez pastirjev, v zaupanji v božje varstvo, na plano puščene. „Audi vi de quodam baculo (H. str. 370), in cujus summitate manus erat, unum in se ferreum tenens circulum (mende znamnje solnea, ki so ga molili), quod cum pastore illius villae, in qua is fuerat, per omnes domos has singulariter ductus in primo introitu a portitore suo sic salutaretur: „Vigila, Henil vigila!“ sic enim rustica vocabatur lingua et epulantes ibi delicate de ejusdem se tueri custodia stulti autumabant“.

De so temu bogu veliko čast skazovali, že to pokaže, ker so njegov praznik s solnčnim praznikom zedinili, in ga tudi

imenovali praznik solnčnih žarkov: morebiti zato, ker solnce s svojimi žarki ponočno voléjo zgrabljivost ovira.

Skorej gotovo je od tod krajno ime Hine.

Hladolet (Saturnus), Hlodina, Hludana — tukaj, kakor v več krajih je *h* namesti *g* — tedaj Glodina, ki je bila po Jungmanu pri starih Slovenih prva boginja zemlje, ker mora zemlja biti obdelana (glodana), de sad rodi.

Hobor, Ober (ambro, gigas) izpeljuje šašarik od keltskih Ambronov, Grimm od Avarus, Abarus, in Schloetzer od Hun in Avar; ker se *a* velikrat v *o* premeni. (H. str. 325.)

Hudak, Chavdak, Chundak, je bil kakor Vrag (Vrah) v versti pa na nižji stopnji Černoboga.

Hvor (Chowor, Chworz) je bilo osebodétje (Personifikation) viharja.

Ipabog, kar Veles.

Ispolin (Riese) pri Rusih, meri na „gens Spalorum“ pri Jornandu (H. str. 326).

Jaga — Baba in Ježi — Baba ste eno; indijanska boginja Bhadrakali se ji enako čisla.

Jasni, bog svetlobe, kar je tudi solnce bilo.

Jutrobog, Jutrebog t. j. jutrenjica, danica.

Kalenda, pomeni mlado solnce, ki se je mesca Grudna darovaje častilo, od kal (?) (Keim).

Karvit je kar Horvit ali Herovit, Gerovit itd.

Koleda, boginja pomladi pri Uskokih, v Dalmaciji pa solčne obrnitve; morebiti od kolo (Jubelfest). Koledniki so, ki dari za cerkev pobiraje po hišah pojejo.

Kašče, Košče od kost (Skelett) je bil med pošasti štét.

Koltki, morebiti goltki, so bili hudirji. H. str. 229 se bere: „Apparebant Koltki aegrotis, praesertim nocturno tempore, luna lucente, credebantur etiam tum nutritoribus suis comportare frumentum ex ingratorum horreis et granariis ablatum“.

Kontina ali končina so se imenovali malikovavski tempeljni, morebiti zato, ker se je v njih zakon (ukaz) razlagal.

Kovára, boginja podzemeljskih zakladov od kov (ruda).

Krak, Krok je bil mogočen knez, skorej na pol bog; pravijo, de je v Krakovem na Poljskem zmama v jami, ki jo še zdaj kažejo, prebivajočega s svojo zvižajo končal.

Kremera kar Kovéra.

Krive ali Trive je bil véliki duhoven, ki je imel svojo hišo na stermini visoke goré. Préd-nj je móгла vsaka duša iti, preden je šla v večnost; zato so z merličem vselej tudi parklje ali kremplje pokopali, de je móгла njegova duša po stermini do véliceга duhovna priti.

Kervnik, v Serbskem ubiica, je bil, kateri je kri prelival.

Kupalnica (kopavnica, ognjena kópel) se je imenovala velika slovésnost, ko so po nóči, kadar je bil dan nar dalji, na gorah solncu v čast darove žgali. Ostanke te slovesnosti imajo še zdaj, kér Krés žgo. Od nje je péł Jarnik:

Stari Krés nekđaj očovam
Našim svét, al' nam sinovam.—
Skoro iz spomina vzét.

Teodoret pisatelj V. veka od 2. Reg. XVI. 3. pravi: „Vidi... accendi rogos et trans eos saltare aliquos, non solum pueros sed etiam viros, infantes autem per flammam ferri a matribus: videbatur autem esse quaedam expiatio et purgatio.

Kurent bog vina in pirovanja.

(Lada, Leda, Latona (Venera), boginja ljubezni, z glave ji prežé solnčni žarki; zvala se je tudi solnčna boginja. Od nje, pravijo, se imenuje Ladoga — jezero (na Rusovskem). Od tod je mende tudi Ledecha vas, ki jo pišejo po nemško Laddendorf (pri Šentjerneji). Ladonj je bil nje ljubljeni vitez; Lado, bog boja.)

Lajma, boginja, ki sploh gospoduje v nebesih in na zemlji. Lalo, družinsko božestvo.

Led ali Ledo je bil vojskin bog, in zopernik boga mirú po imenu Kolada.

Lel (Castor), Polel (Pollux), zvezdi tudi v malikovavskem pomenu; pravijo, de sta bila dvojčka matere Lade. Lel in Polel sta kakor leto in poletó; tode po njih mislih je Polel v versti Černoboga po zimi, Lel pa zraven Beloboga po letu vladal, ki sta se pa tudi v jeseni velikrat sperla. Tudi na luno so ji obračali, tako de polna luna jim je bila Lela, t. j. nalita (natéta) in zmanjšana Mena. (Od tod ime Mengiš, Menguš). Nju mlajši so se pa zvali Leliva. V pesmih serbskega naroda se še najde: Lele mene. Od tod je v Serbskem mena ali mijena, kar pri nas mlaj.

Libussa (Ljubica) modra, boguzvesta gospa in Přemysl,

ki je vse dobro premislil, sta bila nekdaž Pemska vojvoda, ki ji pa pravljice med bogove štejejo.

Liethua (boginja ognja) je na Litavskem, kar sicer Lajma. Njé soprug Liethuanis je po njih mislih dežja dajal.

Létnica (kar je zdaj obletnica, létnica pa zdaj pomeni letno številko) je bila velika slovesnost ob posebnem letnem času bogovom v čast obhajana.

Lihoplesa je bila neka povodnja žena; gorje mu, kdor se ji je bližal. Take hudirke so bile tudi Lutice ali Litice.

Ljel bog ljubezni.

Lojda ali Ljada je bila kar Lada.

Lvarazik močni bog (lva je Rodiv. od Im. lev in raz poméni moč). Tudi se bere Lva-Račic (t. j. leo regulus); račitelj pomeni kralja. Tudi mu pravijo silni ali krepki bog.

Maallused mende Malozet, tudi Ljudki imenovani, so majhne pošasti kakor Koltki, in prebivajo pod zemljo, po noči pa skozi luknje pridejo.

Maha, Matoha, kar Bobo ali Bobon pošasti, ki otroke strašijo.

Maja ali Majka, rednica, boginja vsega, kar se na zemlji maje in raste, sosebnó pa žitnega polja. Njé v čast še zdaj v nekterih vaséh na Kranjskem postavijo o kresu visoko na verhu z mnogoterimi lepotinami okinčano smreko, ki jo še zdaj imenujejo Majo. Sicer so, kakor piše J. v. Hammer (Wien, Jahrb. III p. 158), postavljali Majovko splošni materi Bhavani (Venus Urania).

Maran (Moran) t. j. môrsk, vóden.

Marjana, kar je polétju nasproti (v Indiškem pomeni marana smert.)

Markopeti kar Koltki (markotny pomeni siten, čmeren, verdriesslich, v Poljskem).

Markopole, kar je bilo podzemeljskemu bogu posvečeno.

Marovit, večerno solnce; kakor Jutrovit jutrenje, Jarovit spomladnje, Porevit zimsko. Steblo mar kakor mor pomeni v slovenskem zginjajoče reči.

Mena, Menula, Menes so z luno v zvezi, v. Lel.

Merovit kar Marovit.

Milda, Milina kar Lada.

Milostke (Milostky, Gratiae.)

Od Lade se bere (H. str. 346.) — „Ipsa Dea curru

aureo vehebatur, quam duo albi columbuli et duo cygni trahebant. Adstabant tres nudaë virgines seu Gratiaë (?) manibus innexis, eo positu, ut singulae singulis terga obverterent. Od teh tréh podob pravi Papanek („Hist. Slav.“ p. 172): Hae nuncupabantur Slavis Milostky“.

Mogilke so imenovali pesmi, ki so jih ob vélikem prazniku boginje Lade na grobéh (mogilah namesti gomilah), kamor so jedi nosili, peli.

Mokoš, Makoš, Mokošla ali Makošla, bog vode, povodnji in dežja.

Mora boginja, ki ponoči ljudi terpinči.

Moras (Morus, Moraus) skoraj kar Mora. Od tod Morussi lesni duhovi (Faunen und Satyren). Morena boginja zime v. Mora.

Motolica, Maha, Matoha, kar Bobo itd.

Mura kar Mora.

Murgi, vitez in polbog.

Naharvali, popačena slovenska beseda (mende namesti nekervavi). Tacit („Germ.“ 43., H. str. 354) piše: „Apud Naharvalos (Nekervavos?) antiquæ religionis lucus ostenditur. Præsidet sacerdos muliebri ornatu, sed deos interpretatione romana Castorem Pollucemque memorant, ea vis numini, nomen Alcis; nulla simulacra, nullum peregrinæ superstitionis vestigium, ut fratres tamen, ut juvenes venerantur“. Po Vollmer-u („Myth. aller Nationen“ Stuttg. 1836, p. 877) je Alcis, Alces, Altschis le popačena slovenska beseda „Holzy, Holtschy, ki je slovensk malik v podobi dveh bratov izobražen. De je bil to slovensk malik, se tudi iz tega vidi, ker v nemškem malikoslovji („Grimm d. Myth“ p. 39, 204) tega imena ni, in ker Tacit sam pristavi: „interpretatione romana, t. j. če se na rimsko prestavi, in „nullum peregrinæ superstitionis vestigium“ kakor bi rekel: le besede so ptuje, drugo nam je vse znano. Lahko je pa misliti, de beseda Alcis kakor tudi Holzi, v pomenu deček ali mladenček, pride od staroslovenske hlak (pl. hlaci) ali hlast, t. j. cœlebs, ledig (hlačba, cœlibatus). Kdor je navažen slovenskih besed pri ptujcih iskati, se ne bo čudil, če najde

hlaci v alcis preminjeno. Na Litavskem je bil pa vitez in polbog Alcis po imenu.

Nebe (Nebo, Nabo) obòk nad njimi ali podnebje jim je bilo mogočno božestvo; od tod, so si mislili, izvirajo vsi drugi bogovi, kakor blisk in grom.

Negoda, boginja hudega vremena, nesreče, neprijetnega časa.

Nemisi (Nemisa, Nemiza, Nemisia, Nemizia), bog rodovitnosti, z glave mu prežé štirje žarki, ki vetrove pomenijo, na spodnjem truplu mu leži golob z razprostenima perutnicama, ki pravijo, de vihar pomeni.

Nia, Nya (Niam, Ninva, Nijola) podzémeljska boginja.
Nocena, ponočna boginja.

Novo leto (Nov-rok, Navruc, Nevruč) se je pri starih Slovanih po leti začelo; od tod še zdaj léto velja tudi za poletje (Sommer).

Oblevačka ali Kupačka je oblivanje ali kópanje pri nekterih slovénstih.

Obr, Obor pomeni: velikan (gigas), po Grimmu od Avar, Avarus.

Odin ¹⁾ malik svetlobe na Litavskem.

Oglas, Ohlas, Ozvena, t. j. jék (Echo); je bil po njih mislih lésni ali gorski duh.

Pan gospod, Pani gospa, pomenite velikrat bogove solnea in svetlobe.

Perun ²⁾ (od perû = ferio, quatio) v. Baram, Piorun pols. Perkun, Perkunos, Perkunust, Parom, Peraun, Peron, Prono, Prove, Proven. Tako različno so imenovali mnogoteri slovenski narodi svojega nar višjega boga, ki so si ga mislili v blisku, zato mu je bil Svetovit (Svetovid) pridružen.

Bielowski p. 15, H. str. 258 pravi: „Peron sive Pierun vocatus a verbere, ac si diceres: fulminans' tonans eandem, quam apud alias gentes Jupiter, inter Slavos habuit existimationem, et maximus omnium Deastrorum fuisse principio apud illos perhibetur“.

1) Odhin, kakor se bere v Šafarik's „Slavische Alterthümer“ I. str. 134—139., je bil mogočen kralj in srečen vojščak.

2) Od Peruna in družih bogov se bere več v „Slov. Bčela“, čislo 27, tečaj III.

Pikal, Pikolo, Pikuljk, Poklus, Pokollos. Vse te imena so eno, in pridejo od pekel, ki pomenijo podzemeljskega boga.

Pilvit¹⁾ (Pilwit), Plivnik, Plévník, bog rodovitnosti, ki stori, de žito plenja, tedaj je Plivnik ali Plévník namesti Plénjik. Pilvit (Pluto) je skorej kakor Sveto-Vit sestavljeno.

Pizio ali Kaunis je bil sin boginje Milde (Lade).

Podaga, Pohoda, Pogoda (Dogada, Dagoda) boginja pomladi, jasnega višnjevega neba. Od Pogode (H. 274) pravi Dlugosz: „Habebatur et apud illos pro Deo Temperies, quem sua lingua appellabant Pogoda, quasi bonæ auræ largitor“.

Pohvist, Pogvizd, Posvizt, Negoda (intemperies). V Kievu je bil Pohvist v posebno veliki časti, na Pemskem pa pod imenom Nehoda.

Poklus in Pokole kar Pikal.

Pokuč hišni bog.

Poledne, Polednice (Daemon meridianus).

Polel, Lela, Lelum, Lelus v. Lel.

Polkan, Rusovski lesni duh, ki ga je pol človeka pol konja.

Porevit, Borevit bog zime, tudi pohitve (ropa).

Porembog, Potrembog (Potréb - bog) ki pomaga potrebnim, kakor Višnu pri Indjanih.

(Porenuc, Porenut, bog porodnic, ki je imel pet glav. H. str. 130: „Hæc statua quatuor facies repræsentat, quintam pectori insertam habebat, cujus frontem læva, mentum dextra tangebant“. — „Slavi pergebant ad Porenutium, Deum scilicet embryonis et exorabant, ut liberos in utero bene formaret, quam vim ei tribuebant, Slavonice appellatur: Poroniny“. Iz tega se vidi, de so ga od porodnice tako imenovali.)

Poritata, Porilada, Poruata, boginja končanja (od poriti, poruti ali porovati).

Potrimba pravijo, da je bil Radegost. Nemec Ekhard je ime Potrimba²⁾ izpeljal iz potreba.

¹⁾ Pilvit, morebiti namesti Beli Vit, kakor Beli Bog; bile, vile (t. j. bele) pomeni pri nekterih Slovanih duše umrlih in pri nas bilje (Totdenofficium).

²⁾ Derivatur autem vox Potrimbus a sorabico nomine potréba sive potrebný egenus, indigens a verbo trebam, quod significat egeo, indigeo. (Monum. Intreboc. pag. 77.) Novice teč. 9. l. 30. 1853.

Pozvizzd, bog burje in viharjev pri malikovavskih Rusih.

Prabog je bil zmed vsih bogov izvorni in nar višji, bog vse oblasti v nebesih in na zemlji. Pri Slovakah se je beséda Prabog do današnjega dne še ohranila. Pra — je predlog kakor v pradéd, pravnuk itd. po sadanje preddéd, predvnuh itd.

Pramen (promenj), Prom, Prome, Parom, Prouen. Se je spreminjal kakor svetlôba ali žarek. Helmold („Chron. Slav.“ I. c. 83. p. 68, H. str. 260) piše: „Illic inter vetustissimas arbores vidimus sacras quercus, quae dicatae fuerant Deo Prouen. Illic secunda feria populus terrae cum flamine et regulo convenire solebant propter judicia“.

Pramžimas (Prabrama, Praživot), je bil na Litavskem začetnik vsega življenja; Prabog, svetloba, vzrok stvarjenja.

Pramžu je bilo imenovano Pramžimasovo stanovanje.¹⁾

Paurime (Pravrime) boginja svetega ognja, ki so ga mogle device (imenovane Praume, Vestalinen, Vestalike, Veste, odtod izpeljujejo nekteri „nevesta“ ne Vesta, ali ne v devištvo odločena, in Vesta od *ἑστια* dom, greška Hestia in indjanska Agnaja ste tudi boginje ognja.

Pravda, Pravo, kar Perun.

Prija, kar Živa.

Pripegal (Pripekal), kar Živa.

Prokorimos, kar Pramžimas.

Priapus, kar Tur.

Propastnik (Priepasnik), kar Pekelnik (od propast, brezno).

Prone, Prono, Proven, kar Perun.

Provo, Pravo, bog pravice.

Prvesnja poméni še zdaj pomlad pri Slovakah, kar Vesna.

Přemysl v. Libussa.

Pušč (Puscetus) bog končanja.

Pusteric (Pistric) bog osode (veči del hude). Mende od Pija-ta bivšega v verstí Černoboga in streti. Od njega (H. str. 290) se bere: „Idolum Pusteric intus cavum est et aqua repletum atque igne circumdatum cum ingenti sonitu aquam illam in adstantes instar flammaram evomit“. Nekdanji „hlapon“.

Radagost, Radagaisus je po nekterih menjenji Ra-

¹⁾ Svete ptice Slovenov. Číslo 11. tečaj 3. Gavran, číslo 14. tečaj 3.)

degost. Od unega Středowsky (Sacr. M. hist. p. 37. H. str. 11) piše: Radgost seu Radagostus ex famosioribus Deaster unus et per plurimas slavonicarum gentium regiones praecipua religione celebratus, qua a Radagosto famosissimo inter Seytas et Gothos rege suum nomen et institutionem trahere perhibetur et hac ratione et occasione pro numine est a Slavis sublevatus“. Radagost (bog veselja in gostarij) je živel leta 411. Drugi pišejo od njega, da je bil slikan (malan) z levovo glavo, ki je bil na njej prelépo kovan venec, in gosi ali labudu podoben ptič z raztegnjenima perutama. Čern konj mu je bil posvečen, ki se nanj ni smel nihče drugi vستي, ko le njegov duhovnik. Ta konj jim je služil v prerokovanje. Veliko slovesnost so mu posebno spomladi doprinašali.

Radamaš podzémeljsk bog, kar Pekelnik, Merot ali Marovit.

Radegost, Radihost, Radigost (Mercurius) je sestavljeno ime z besedo radost, ki pomeni veselje in gost (hospes). Masi v bukvah „de Diis Obotritarum“ (c. 4. p. 72.) pravi: „Radegast forma erecta augustiori conspicuus erat — facie rotunda ad majestatem magis quam venustatem composita, pars imaginis pulchritudinem herois, pars vero res gestas et insignia illius ostentat“.

Rarah, Rarašek, kar Pekulik.

Rassa ali Rosa je bila velika slovesnost zedinjenosti ognja in vode; na Poljskem Sobotka, na Prusovskem Keki-
ris, na Volhovskem Kokkuris in na Litavskem Rassa ali Rosa imenovana. Obhajali so jo 23. Rožnika zvečer, ker so ogenj nétili in cvetlice v vencih v vodo metali.

Ragana na Litavskem, kar Vile (Nymfa).

Ragutis na Litavskem, kar na Rusovskem Uslad bog gostja.

Razi, bog svéta (svetovavec).

Razivia, t. j. Rodiva, kar Živa.

Rugevit v. Barovit.

Rusadla ali Tuřice je pri Slovakihi imenovana slovesnost dne Létnice o vinkuštih, ko še zdaj visoke drevesa pri hišah stavijo. Mende namesti Rusalo ali Risalo, ker Ris in risati ima tudi pri Slovencih vražen pomén.

Rusalke, povodne device, ki v globočinah vod prebivajo (Sirenen).

Samargla t. j. Zmrzla, osébenost ali osebedétje (Personification) zimske merzlote.

Samoženke, Samožonke (Amazonen).

Sani, Tasani ali **Dračice** (sen) kar **Vila**.

Santu — **Sitte**, **Suantevit** (njegov pop se je zval **Abaris** t. j. obvarič) t. j. **Sveti Vid**, **Sveta Sijatev**.

Saruisce t. j. **Zarovišče** (pokopališče) in **Dupna** mog-gula (votle gomile); tako se berejo spominki na **Pomerskem** in v **Braniboru** (**Brandenburg**), kjer so nekdanji **Sloveni** pokopani, in vsi njih mlajši v nemščini popolnoma vtopljeni. (H. str. 407.)

Sytivrat, Sytiarat, Satiourata (podoba solnca in vode) namesti **Zitivrat** (življenja povernitev); žitje pomeni življenje in vrat, vratiti, verniti.

Škrat, Škratelj v. **Gorinja**.

Schuaixbog t. j. **Zvezdbog**, je skorej kakor **Svetovid**.

Schwaitix se bere v pruso-litavskem malikoslovji, namesti **Svetic** (**Luciferus**).

Sevana, slovanska **Diana**. Prebivala je v tamnih gojzdih. Nje podobo so device z vencí kinčevale.

Siva, Shiva t. j. **Živa**. Prokosi („Chronicon Slavosarmaticum Prokosii“, Warschau, H. str. 125) tako piše: „Divinitati Zyvie fanum exstructum erat in monte ob ejusdem nomine Ziviec dicto, ubi primis diebus mensis Maji innumerus populus pie conveniens precabatur ab ea (sc. divinitate), quae vitae auctor habebatur longam et prosperam valetudinem. Praecipue tamen ei litabatur ab eis, qui primum cantum cuculi audivissent, ominantes superstitione, tot annos se victuros, quoties vocem repetiisset: Opinabantur enim supremum hunc universi moderatorem, transfigurari in cuculum, ut ipsis annuntiaret vitae tempora“.

Kakor se tukaj vidi, pomeni **Siva** boga moškega spôla, tedaj **Živi**, eden nar višjih bogov; ker pravi: **Opinabantur enim hunc universi moderatorem** itd.

Slava je po menjenji gosp. prof. **Kollár**-ja kar indiška ognja boginja **Suaha**. Učene bukve „**Slava Bohyně**“ je dal na dan, v kterih terdi, da je od tod ime našega naroda. Ali g. **Šafarik** („Slav. Alterthümer“ 2. B. str. 46) pravi, da te bukve sicer velike učenosti, so bolj delo pesniškega duha, kakor glo-

bocega preiskovanja, in spriča po vsih preiskavah, de le Slo-
vén in Slovan (kakor tudi dalje Slovenec in Slovak) je
pravo lastno imé; vse druge kakoršnekoli našemu narodu od
ptujcev ali poptujčancev pridjane imena so le pokveke ali popake.

Smertnica pri Lužičarjih, kar kuga.

Sobótka se je imenovala nar večí slovesnost solncu v
čast o solnčni obrnitvi, ali kadar solnce nar više stopi v. Ku-
palnica.

Sotvar, bog zemeljnega ognja pa tudi bog govéd, zato
so mu živino darovali.

Spori (σποροι). Tako so nekđaj Greki in Latinci Slovenc
imenovali; to je pa le, kakor g. Šafarik dokaže (Starož §. 7),
popačena beseda Srb, Sorb.

Stado je ime zborov v čast Ladi in Lelu storjenih.

Stanica, Starica, Stavica (Standarte), kar pri nas
stavnica. Saxo Gr. (str. 322) pravi: Inter signa et aquil-
as erat Stanitia magnitudine et colore insignis,
cui tantum venerationis a populo Rugiano tributum
est, quantum omnium pene deorum majestas obtinuit¹⁾.

Sterrobog, kar Černobog.

Strava ¹⁾ ali Stipa se je imenovala na Litavskem vsa-
kolétna mertvaška pojedina, pri kateri so si mislili, da jedo tudi
duše umerših, in so jim jedi pod mizo metali.

Stribog (Aeolus) bog zvézd in bliska.

Stuače (morebiti stojače) v Hercogovini gojzdni duhovi.

Studenec, jezero na otoku „Rügen“, ki so mu božjo
čast skazovali.

Stir, Tir, kar Tur.

Suaha, kar Slava.

Svantevit, Suatouyt, kar Svetovit.

Sudice (Parcae) boginje, ki so duše ob smerti sodile
in potlej drugim bogovom prepustile.

Svetogora v. Dévana.

Sur, indisk bog svetlobe, od tod gosp. Kollár ime Srb,
Sorab itd. izpeljuje.

Svétic, Svetič, Svetlonos in Svetluše, ki svetlô-
bo nosi (Luciferus).

Sveta zelona je bila slovesnost ob letni zelenjavi.

¹⁾ Strava, trava pride od truti rediti, kakor slava od sluti, Sava od
suti itd.

Svetovit, Sventovit¹⁾ v. Zvantevith je bil nekte-
rim nar višji bog. Naj krasnejši Svantovitev tempelj je bil v
Arkoni, kjer je stala njegova štiriglavna podoba z obritimi lasmi
in brado. V desnici je deržal brončen rog, v levici pa v kovk
podperti log. Suknja mu seže do stégen. Stal je na goli zemlji,
zraven njega pa ležé berzda, sedlo in meč z zlatim deržalom
in z ozališano nožnico.

Obrita glava in brada pomenite, da ta Bog, akoravno ni
bil drugemu podveržen, vender ni bil popolnoma svoboden ali
samosvoj.²⁾

Zmed praznikov, kateri so se vsako leto Svantovitu v čast
obhajali, je žetvino praznovanje nar bolj znano. Praznik je
bil prosiven in zahvaliven, in se je vsako leto precej po žetvi
ob lepem vremenu obhajal. Duhoven, ki je bogu darove oprav-
ljal, je poprej tempelj z metlo očistil. Svetišče so tako častili,
da nobeden, tudi duhoven pri očiščevanju tempeljna se ni smel
odahnuti. Kadarkoli se je hotel odahnuti, je skočil k vratom,
da bi tega svetega kraja s svojim dihanjem ne oskrnil. Trume
ljudi so pri darovanju tempelj obdajale. Klavni darovi se vpri-
čo ljudstva zakoljejo. Med tem Svantovitu posvečeni duhoven
„Grive“ imenovan, iz presvetišča božji rog prinese, ga ljudstvu
pokaže in pogléda, ali je lanski med že vsušen, kar je pičlo
žetev pomenilo. Tada j je duhoven ljudstvo opominjal, da naj
si obilne pridelke skerbno prihranijo. Če je pa rog še poln
najdel, jim je duhoven obilno žetev prerokoval, in ljudstvo se
je veselilo obilnosti, ktero jim dobrotljivi Bog za prihodnje leto
obéta. Potém izlije duhoven z medom napolnjeni rog k nogam
Svantovita, ga spet napolni in sam izpije. Dobro je pa tukaj
razločiti med starim, skozi celo leto v tempeljnu shranjenim,
in od Boga posvečenim medom, kateri minulost poméni in se k
bogovim nogam izlije, in med novonapolnjenim, ki pomeni pri-
hodnost in gorke želje ljudstva, da bi jih Bog obvaroval silne
nevarnosti, lakote in težáv. Ta méd se je Bogu posvetil; zato
ga je tudi le duhoven izpiti smel, da bi druge ustnice posve-
čenega roga ne oskrunile. Rog je potem spet napolnil in Bogu
v naročje podal, da bi méd za prihodnje leto ohranil. Potem

¹⁾ Valvazor ima (II. p. 378) Zvantevit in pravi, da so ga Slovenie imeli
v toliki časti, da se še v okoljavi njegovega tempeljna niso prederznili ne kleti,
ne priségati, ne svojega sovražnika zgrabiti.

²⁾ Kaj njegove štiri glave itd. pomenijo, je povédano pod „Zvantevit“.

silno velik jerbač (Honigkuchen) prineso, da bi se mož prav lahko za njim skril. Duhoven zanj stopi in vpraša ljudstvo, ali kaj od njega vidi? Če se mu je vprašanje poterdilo, moli Boga, da bi se prihodnje leto ne vidil več izza jerbača, opomni ljudstvo k pobožnosti in zbor zapusti. Jerbač je pomenil vsakolétašnja žetev. Če je bila obilna, jej je tudi velikost jerbača primerjena bila; če je pa pri pičlem ostala, je prosil duhoven, da bi se prihodnje leto ne vidil več izza jerbača, t. j. da bi dobrotljivi Bog veči obilnost dodelil, in mu je tudi veči jerbač obljubil.

Ko je bila daritev dokončana, se je ljudstvo k jedi in pitju spravilo, in vsakemu se je v greh štel, ko bi pri taki pojedini trézev ostal.

Sytivrat, Satiuurata pri Indjanih, t. j. Žitivrat, začetnik novega življenja.

Šetek, domovni duh, pri Rusih Déduška.

Tabor, kar Tur (Mars).

Triglaus, Triglav, (Terglav) bog, ki so mu Slovani posebno veliko čast skazovali: Od njega se bere: („Vita s. Ottonis“ II. p. 744, c. 13) „Summus paganorum Deus imaginem Triglavi, qui principaliter ab eis colebatur itd. Erat autem ibi simulacrum triceps, quod in uno corpore tria capita habens Triglaus vocabatur“.

Tiknis, bog solčnega mraknjenja na Litavskem.

Topilec, (Topien, Topnik), potopni bog, ki ljudi in živali v potop vleče.

Torek je po P. Marko-tu Mars od kod? — v. Tur.

Tribog, kar Černobog.

Trigla, Trivejde, kar Triopa.

Triopa na Litavskem, Trimurti na Indiškem, bog v treh podobah.

Trpaslik na Pemskem, kar Paostuki, ki pod brinjem prebivajo.

Tur, kar pri Skandinavih Tyr (Mars), od tod Turica namesti létница. Tur pomeni bika (Auerochs, Turjak, l. Trják Auersberg); po tem se vidi nekaka zveza z Egipčani, ki so tudi bika (Apis) kot boga častili. Tur je bil tudi v znamenje rodovitnosti. H. (str. 196) pravi: „I vicini Russi e Polachi conoscevano Marte col nome di Turo. Fra essi dura sempre un tal nome“.

Ubijica pri Serbih, kar sicer Merot ali Krvnik, mervtašk bog.

Uslad ali Oslad, bog gostja pri Rusih, ki so ga po dokončani žetvi posebno čistili.

Usparinia pri Rusih, Susparinia pri Litavcih je bil mejašk bog, ki jim je poljskih mej varoval.

Veles, bog domačih žival, pri Rusih je bil prvi za Perunom. V Boznii se imenuje od tod hrib, na Greškem mesto in na Kranjskem vas Velesovo.

Velona, na Litavskem je boginja večnosti, sicer kar Baba. Vila (Hekate) Nymfe.

Vilkodlak, hostni duh.

Vinithi, Vinuli, Vandali; tako so ptujci Slovene imenovali. Helmold (I. p. 2): „Ubi Polonia finem facit, pervenitur ad amplissimam Slavorum provinciam eorum, qui antiquitus Vandali nunc autem Vinithi seu Vinuli appellantur“.

Vit, Vid se z mnogoterimi predstavki: Sviatovit, Svatovit, ¹⁾ Zvantevit, Svatovid, Svetovid itd.

Vit, kot bog svetlobe, je tudi pomenil zmagovavca, od tod vitez. v. Barovit.

Vrag v. Čert.

Zabot ali Sobot, skorej kar Svetovit in Sobotka, slovesnost mu skazovana.

Zarja, Zora, Zore, kar Jutrobog.

Zelon, kar Radegast. Zelun (Zela) so rekli, je Perunov sluga.

Zelu ali Zelv je kar Zelon; žele v pa je črepaha (Schildkröte), in od tod menijo, da je Zelon.

¹⁾ Podoba malika Svatovita (kamnen balovan) je bila najdena 1848, kakor Dunajske novice povedo, v Galicii pri mestu Husiatinu zraven rusovske meje, in je zdaj hranjena v muzeumu Krakovskem. Najdena je pa bila Svatovitova podoba v potoku Zbruču; nad njim je skalovit griček, in razvaline starega zida iz trdnega kamna kažejo, da je tukaj malikov hram (tempelj) stal, še bi se skorej mesto dalo vganiti, ki je podoba na njem stala. Podoba je iz pešenika in bolj lično izdelana, kakor sicer take starine; visoka je čez 9 čevljev, in široka na vsako stran 15 palcov. Štiri glave ima, na vsako stran eno, in vse štiri pod enim klobukom; tudi ima več rok: v eni je rog, v drugi obroč ali kolo, druge ima na persi položene, na pasu pa meč pripet in spodej konja s podprogo. Stalo podobe je spodej odkrušeno, in na straneh ima več moških in ženskih podob. Štiri glave pomenijo štiri čase solnčnega leta, rog dobro letino, meč in konj pa vojskno zmago; ker je bil Svatovit bog svetlobe, solnca, obilnosti in svetle zmage.

Zemarzla je Rusovska boginja zima t. j. zmerznjena, nje nasprotnica je pa Zimsterla t. j. jùg.

Země matě na Pemschem, Zemesmathi ali Séva na Litavskem, sicer Zemena (zemeljna mati, Cerera).

Zmek, Zmok, Zemik, Zemnik, Zemenikos (od zemlja), bog pozemeljskih zelj, tudi bognja rodovitnosti.

Zernbog kar Černobog.

Zernitra, Zernitračica (černi zmām Schlangendrache).

Zernitrapič kar Zernitra.

Zibog v. Siva.

Zimsterla v. Zemarzla.

Zio kar Siva.

Zivonia boginja končanega življenja in Marzana ali Morzena ji je pridružena. S slovesno odnašo Marzanne podobe, kjer je pa tudi Zivonia mogla vpričo biti, so rekli malikovavski Slovani, da smert odnesó. To šego so tudi še dolgo potem obdržali, ki so bili že kerščansko vero nase vzeli, in so vsako sredopôstno nedeljo Marzanne in Zivoniine podobe na drogu natak njene v verstni spremljativki med žalostno petvijo nesli in v mlako ali reko vergli. Od tega se bere „Dav. Peiferus rerum Lips“ C. III. p. 312: „Hi (Lipsienses) ut traditur simulacra Martanae et Ziovoniae, haec autem idolorum Cereris et Dianae erant numina, contis infixæ vulgo e vicis solenni pompa, lugubri et quæ rulo carmine deportare et in proximam paludem vel præterfluentem amnem objicere solebant“.

Zislbog, g. Hanka piše Čislbog od čislati; morebiti je pa le Zišlbog, ker se bere, da je bil po noči solnčni namestnik (ko je solnce zašlo). Nocena ponočni bog, ki je lepoto in rodovitnost zemlje in ljudi navdihoval. Od navdihe lune se bere („Slaw. Boh.“ p. 287): „Natos crescente seu nova luna venustiores, veteres et decrescente deformiores futuros putant. Hinc Slavis quoque enatum proverbium, ut deformes veteres luna natos dicerent“.

Ziza, Ciza, v Cica. Od nje se bere (H. str. 279). „Ceres sive Ciza Dea mammosa et altrix omnium rerum“. Tudi ji pravijo Zizilia, in Rus Kaysarov jo imenuje Didilia (ker je v Rusovskem titka, kar sicer cic, ziz ali sis).

Zlebog, Zlibog, Zliduh, kar Černobog.

Zle, kar Čert.

Zmak, Zmok v. Zmek.

Zmora, kar Môra.

Zuttiber t. j. Svetibor (Heiliger Hain).

Zvič se je imenoval večni ogenj, ki je Perunu v časti gorel, in ktereга ugasitev je bila s smertjo kaznjena. Ker jim je bilo na tem ognji tolikanj ležeče, je lahko misliti, da so se očiševanja duš v njem nadjali, da so duše umerših skozi njega prišle v nebeški raj in de od tod imamo besedo vice (purgatorium).

Namesti **Zvič** se večkrat bere **Zuicz** ali pa tudi **Znicz**, n. pr. H. str. 88: „Imprimis ignem, quem sua lingua **Znicz** ut rem sacram appellabant cultu divino prosequabantur, cumque in celebrioribus locis atque oppidis observabant — Fulmen quoque, quod **Perunum** slavonica lingua appellabant, pro Deo colebant. — Solem forte nubibus obscuratum credebant sibi succenseri, ideo sese illi, quo placaretur, devovebant“.

Zvantevith, Svatovid, v. Svetovit, ki je bil **Vid** (**Vid** ali **Vit** je po izreku skorej eno), tedaj tudi bog svetlobe ali **Belibog**. „Scrip. rer. Jutreb.“ II. p. 12: „**Helmoldus** (C. c.) admonet plures Deos bonos i. e. **Blelocos**, plures itidem malos sive **Zernobocos**¹⁾ apud Slavos fuisse, qui tamen singuli propriis denuo nominibus distincti erant“. (S. Krüger: „Disp. hist. de Serbis V).

Živa, Živena (v. **Siva**), je skorej kar **Ziza**, pa tudi kot latinska **Venera** (**Krasopani**) H. str. 280: **Simillimum Veneris in curru stantis cum tribus graetiis** (?) **idolum fuerat Magdeburgi, quam urbem ab hac Dea** (tedaj **Dzeva, Děva**) **Slavoni olim Diewen vocabant**.

Živi, Zywie v. **Siva**.

Žlidni, kar Koltki.

Žwaigždunoka (t. j. zvezdino oko ali luna), so rekli, da pozna ték zvézd, vlada noč in ponočne opravila, ob polni luni gleda jasno na zemljo, in ob preminu lune se umakne.

¹⁾ Valvazor (II. p. 377) ima **Zcerneboch** t. j. črni bog, kakošen in kdo da je bil, že ime pove.

Po tém se jezi, se oberne in skrije v oblake. Da je bila z luno eno bistvo, pričajo tudi pesmi Litavskega naroda L. I. Rhesa's „Dainos“.

Potrébno se mi je zdélo pričujoči kratki osnutek slovenskega malikoslovja, če tudi še v veliki nepopolnomasti, tukaj na dan dati, da bi blagovoljno Slovence opomnil ali spodbudil pridno nabirati, kar je k doveršenju tega predmeta silno potrebno, t. j. pravljiice, marnje, basni, stare šege, narodove pesmi, marsikake lastne imena, ki so se iz starih časov med ljudstvom še ohranile. Med ljudstvom po sekih se marsikaj sliši, kar je v mestih popolnoma neznano, in velikrat je že ena zastarana pa na znanje dana beseda k znajdbi ali vterditvi imenitnih reči pripomôgla.

Imena latinskih bogov iz slovanskega.

Več od tega je v Sl. Bčeli 2. teč. str. 92, kar tukaj nekoliko krajši postavim. Vsak pameten človek da vsaki osebi ali reči takšno imé, ktero po njegovem jeziku pomeni kako lastnost té osebe ali reči. Kakor posámezen umen človek, ravno tako dela tudi vsak úmen narod, in poišče za vsako osebo ali reč, ktero hoče kerstiti ali imenovati, iz zaklada svojega jezika kako pomenljivo ime. To je umnemu človeku lastno. Če se tedaj pri kakem narodu besede ali imena najdejo, ktere v njegovem jeziku nimajo nobenega poména, če se tudi njega nar starjim koreninam primérijo, je to gotov dokaz, da so te besede ali imena ptuje, od drugzega jezika vzéte, ali izposojene s stvarmi ali umévki vred, ktere zaznamvajo. Po tém takem je gotovo, da so Rimljani večino svojih bogov od Slovanov sprejeli, ker so njih imena le v slovanskem jeziku lepega, primérnega poména, naj se to ime suče, zavija in obrača kakorkoli; ker ni ondi domá. Pové nam pa Herodot (v IV. knjigi), da so Traki (staroslovansko pleme) Baha, Marsa in Diano častili. Pri njih je pa Bachus imel ime: Boch ali Bogh in jim je bil, dokler je še vera v edinega Boga živela, naj više bitje.

Bog ali Boch so pa Greki in Latinci po svojem prikročili o v a preminili in mu os ali us nataknili. To poterdi tudi Strabon, ki v svoji 7. knjigi piše, da pri Trakih navadno božje ime: Samolksis ni nič drugzega pomenilo, ko edinega živega Boga. Gerški Samolksis pa nič drugzega ni kot slovanski Samo-

živst t. j. kateri od samega sebe živi; *l* je ptuji jezik po svoji šegi vménil, kakor se zdaj pravijo svitlo in svito. Kakor se je pa sčasoma vera v edinega Boga zgubila, je tudi njegovo imé ob pravi pomén prišlo in se na ljudi preneslo. Bach ali Bog jim je bil imeniten vojvoda, in Samolkis ali Samoživs jim je bil nar veči modrijan.

Bachus ali Bog je imel še dvoje drugo imé, kakor piše Makrobi (Saturnal. c. 18.). Imenovali so ga namreč tudi: Jachus, Jakus in Attes, Attimes. Razumen pomen teh se spet le v Traškem jeziku najde. Jachus je Jaki ¹⁾ močni, in Attes je otec, otac, atta, ker je Bog zares vsegamogočni otec.

Bacha ali Boha so tudi imeli za znajdenika vina; mati mu je bila Zemele; posvečen mu je bil Thirsus njegov spreva-javec je Silenus ali Zelenus in duhovnice so Bassaride. Vse te imena so Traške, tedaj Slovanske.

Zemela, kakor Makrobi (Saturn. kn. I.) priča, je bila boginja zemlje, od ktere je njeno imé. Semele je tedaj zemlja, zemblja, zemalja, ktera nam vino rodi. Palica Thyrsus, ktero je od Semele ali Zemlje rojen Bach ali Bog vina v roki imel, očitno ni nič družega, kot ters, tirs, tars, ters ovit okoli kola; ters z grozdom, iz katerega vino teče.

Basaride, Bachove duhovnice ali služkinje, niso tudi nič družega, kot ilirske busare, busarice t. j. take osebe ali stvari, ktere so po germovji, ali busiah (zasedah, Hinterhalt) skrivokajo, skrivoma sprehajajo. To so pa storile Bahove duhovnice, kadar so njegove svetke, praznike obhajale; tudi so se z vejami pokrivala in venčale. Ravno zato so stari Traki tudi lisico imeli za busaro, in lisičjo šavbo so imenovali busarico. Greki in Latinci so tudi to imé po svojem jeziku zavili, *u* v *a* preminili in ga v basaris ali basarides prekovali. Silena Bahovega spreva-javca so slikali z zeleno rozgo (tertno mladiko) vénčanega, napuhnjenega, prevzétnega, silovitega, kakoršen je človek. Taki so nasledki vinske sile (moči), ali ni od tod ime Silenus? ali od zelenega venca?

Hči boginje Semele ali Zemlje je bila Ceres, Cerera. Njo so častili boginjo zemeljskih plodov t. j. zernja, sadja, itd. kar se iz zemlje rodi. Tudi Proserpina so ji rekli, namreč od serpa, proserpiti ali s serpom požeti, da se po tem zernje dobí.

Tudi Diana je slovansko ime; nekda j so jo tudi imeno-

¹⁾ Tega imena primki so na Kranjskem navadni: Jaki, Jakič, Jaklič, Jakše itd.

vali: Diviana, kakor priča Varron (g. kn. de L. L.) in Tuli (2 kn. od roda bogov). Bila je prečista devica, kakor malikoslovje ¹⁾ govori, in da si to krepost, čistost obvaruje, je izmed ljudi v gojzd pobegnila z nekimi drugimi devicami in tam ob lovu živela; zato so jo tudi za boginjo lova imeli. Slovenci še dan današnji imenujejo dekle, deklino, divjo, ktera je ljudi boječa ali plaha, rekoč, da je nekako divja, divjasta, divjakinja. Tako tudi pravimo od živine, ktera ni krotka in privajena, da je divja, zdivjana.

Kér Latinci, ki so boginjo Divjano od Trakov in Skitov dobili, njenega imena niso razumeli, so ga po svojem prikrožili poznéje v Diano.

Če globokeje pogledamo, vidimo, da še današnji Iliri svoje hčere po korenu: divji, *a, e* imenujejo: diva, déva, divna; ali v pomanjšanji: divojka, devica, devojčica. Iz tega se vidi, da boginja Diana ni imela lastnega imena, ampak občno z vsako drugo devojkjo. Pa tudi povesti nam pravijo, da so stari ilirski narodi svoje hčere ravno tako na skritem imeli in odgajali, kakor je Diana živela. Siromaške so sicer mogle tudi na polje, v verste itd. délat hoditi, ali ostro šego so imele, se tako skerbno moških ogibati, da na pozdrav celo hvale niso rekle, ker je nespodobno bilo z njimi le besedo pregovoriti. Še ni dolgo t. j. v l. 1806, kar piše Apendini, da so stari Dobrovničani tožili in se žalostili, da se ta sveta šega popušča, pokvarjena od ptujcev.

In iz Posidone izvemo po Strabonu (kn. 7.), da so Traki devištvo in čistost v tako visoki časti imeli, da so mnogi vse svoje žive dni v deviškem stanu živeli. Rekli so jim čisti — zvesti, čiste — zveste. In kakor druge bogove in boginje so Latinci tudi to šego od Trakov sprejeli in vpeljali čiste, devištvu zveste device — veste — vestalie in boginjo Vesto.

Ravno tako se tudi iz traškega ali ilirskega jezika in iz nobenega družega ne dajo zjasniti imena: Uranus, Neptun, Libitina, Kotitus in Orkus.

Uraniti t. j. rano vstati, rano uraniti, pred dnevom, ali kadar je še nebo polno zvezd, so še sedaj pri Ilirih navadne besede. Od tod latinski Uranus t. j. zvezdno nebo, in Bog nebeza, in Urania najditeljica zvezdoslovja. Nepoton, Neptun, Bog morja, ki ne vtone t. j. Nevton ali Neptun.

¹⁾ Beseda basnoslovje ne zaznamva pravega uména.

Libitina je po svedoštvu Plutarha toliko, ko Venus. Njeno ime pride od: ljubiti, ali libiti, kakor tudi latinske besede: lubet, libitum in libido. Rekli so ji tudi: Kotita od kotiti t. j. roditi; odtod še današnji: kotiv t. j. nezakonsko rojeni. Sicer se zdaj kotiti samo od živali reče. Tudi koklja skoti (n. zleže) piške. Orcus, bog peklenski, je naš vrag, urag. „Orcum, piše Veri (Verrius), ab antiquis dictum uragum“; vrag od vreg, vergel, veržem.

Mars, bog boja, ima tudi svoje ime iz slovenske korenine, hodi si iz marjati t. j. večkrat umoriti, ali iz marviti t. j. na drobce, mervice zdrobiti, zrušiti, razmarviti, kar se v boji rado zgodi, ali že iz marsiti se t. j. z mesom pobitih ali z marho se sititi, na kar mnogokrat bojna sila zažene. Bi bilo to ime iz latinske besede mors smert, smart, bi Latinci gotovo tudi rekli po svojim jeziku: Mors in ne Mars, kar jim ne da pomena.

Stari so imeli véro, da je Mart (Mars) Traškega rodú z gore Rodope. Po tej misli piše Klavdjan: „Flumina lavaverunt puerum Rhodopeia Martem“, t. j. deček Mart se je kopal v Rodopejskih potokih. Rodophe, Rodope, Rodopejski pa je po navadni spremenitvi pismen (*b v p* in *o j v ej*) očitno naš Radoboj in Rodoboj, t. j. rad boja, ali, če kdo hoče izpeljati to ime iz: ratba, rotba, rodpa, rodopa, rodope, ima ravno tisti pomen, kér rat, ratba je tudi boj po družih slovanskih narečjih.

In da ima beseda Rhodape res ta pomen in izvir, poterdi ta okolnost, da so Rodopejci po priči Tucidida (kn. 2) z bojnim viteštvom deleč sloveli, oborožani s kosami, in zato imenovani: kosonosci (macheroferi). Druga priča tega je Klement Aleks, kateri Traškim naselbinam po Ilirskem tudi pripisuje, da so najditelji bojnega orožja in zares ima tudi več Traških kraljev, vojvodov, narodov in krajev primek od kakšne bojne lastnosti ali imenitnosti. Tako govori po Apendinitu spisatelj v Sl. Bčeli II. teč. in misli ranjcega Dobrovski-ta od te reči se beró v Slovanki II. d. str. 94 — 111. *)

*) Kakor je bil spis „Vzajemnost slovenskega z drugimi sorodnimi jeziki“ v letašnjem sporočilu ljublj. gimnazije, tako je tudi spis „Malikoslovje“ iz zapustnine ranjkega profesorja Fr. Metelko-ta, in vstregel bo nedvomno Slovencem, ker je sploh dobro in koristno poznati verstvo nekdanjih Slovanov in ker tako vbranega celega sostavka o tej reči doslej še nismo imeli, dasiravno so nam drugi pisatelji sim ter tje marsikaj že tudi bolj na tanko in bolj verjetno povedali in razjasnili.

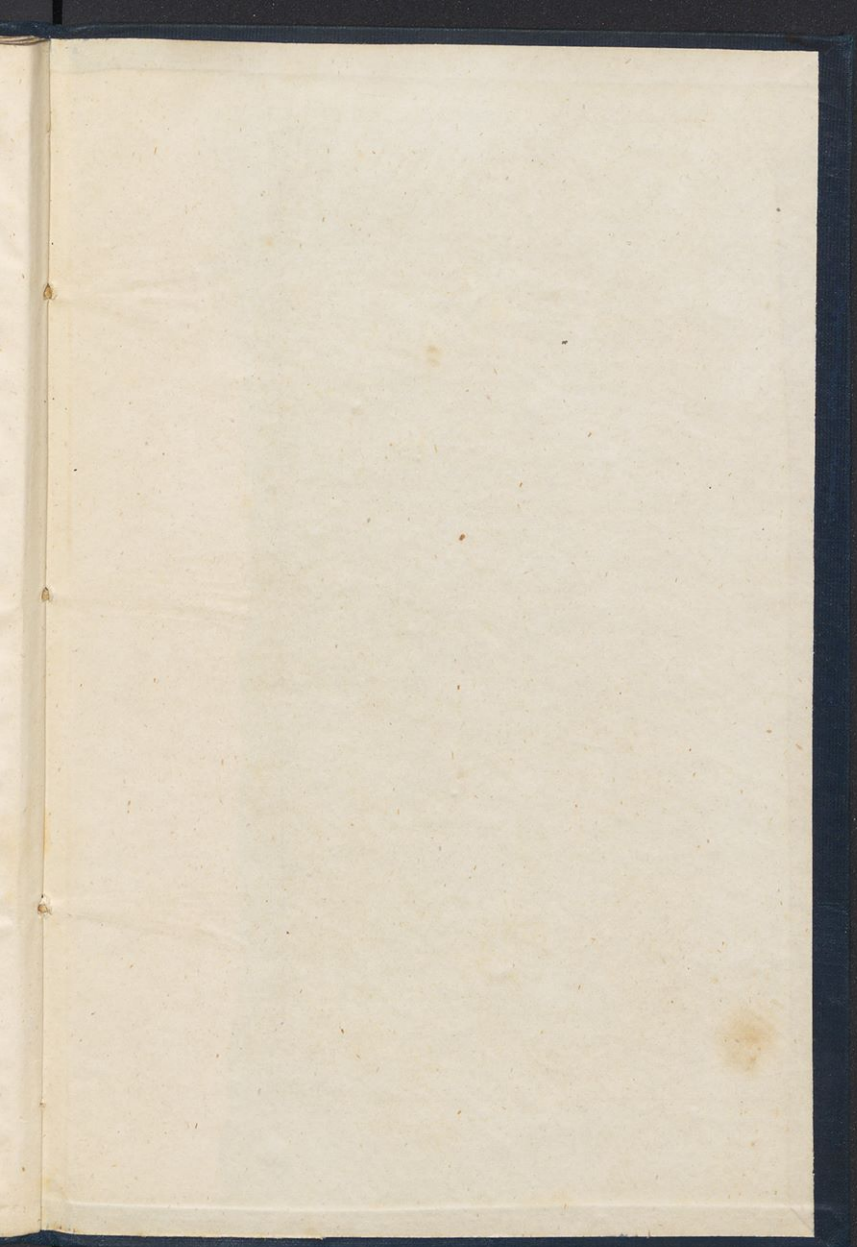
J. M.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000510413

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

222082